

Svenska pressens
framställning av
Adolf Hitlers 50-årsdag
den 20 april 1939.

Av: Michelle Muntau

Handledare: Bernt Skovdahl

Innehållsförteckning

Inledning:.....	3
Syfte och frågeställningar:.....	3
Källor och material:	3
Tidigare forskning och litteratur:.....	4
Teori & Metod: Journalistik som institution	4
Disposition:.....	7
Bakgrund	7
Presentation av de tidningar jag valt till min analys	7
Svensk press	8
Bakgrund 2: Hitler och hans regim	9
Adolf Hitler	9
Hitlertysklands politik under 1930-talet.....	11
Analys:	13
Stockholmstidningen.....	13
Aftonbladet:	15
Dagens Nyheter	18
Göteborgs handels- och sjöfartstidning	19
Slutsats	23
Referenser:	25
Källmaterial:	25
Litteratur:	25
Artiklar:.....	25
Webbartiklar.....	25

Inledning:

Syfte och frågeställningar:

Herbert Tingsten skriver i sin bok *Svensk utrikesdebatt mellan världskrigen* att dagspressen i början av 1900- talet blev central för utrikesdebatten som pågick i Sverige.¹ Föreliggande uppsats ämnar studera den svenska pressens bevakning av Adolf Hitlers 50 års dag. Syftet med föreliggande uppsats är att belysa hur den svenska pressen beskrev Hitler och hans regim den 20 april 1939: dagen då han fyllde 50 år, samt den 21 april, där Hitlers födelsedagsfirande beskrevs mer ingående i pressen. Detta var samma år som kriget bröt ut och stämningen var mycket spänd i Europa och världen.

Dessa frågor skall besvaras i uppsatsen:

- Vilka tidningar, om några, tog upp Hitlertysklands förföljelse och förtryck av judar, homosexuella, romer och andra i det tredje riket icke önskvärda individer?
- Vilken position hade tidningarna gentemot ovanstående fråga och vilka tidningar skrev mer ingående om förtrycket och koncentrationslägren?
- Vad ansågs relevant att rapportera om för de svenska journalisterna den 20 och 21 april 1939?

För att kunna svara på dessa frågor ska jag gå igenom hur den journalistiska rapporteringen såg ut under denna period och vilka metoder som användes av journalisterna.

Källor och material:

Källmaterialet består av fyra svenska dagstidningar: *Göteborgs Handels- och sjöfartstidning*, *Aftonbladet*, *Dagens Nyheter* och *Stockholmstidningen*.

Anledningen till att källmaterialet består av dessa tidningar är relativt enkel. *Aftonbladet*, *Dagens Nyheter* och *Stockholmstidningen* var bland de största svenska dagstidningarna 1939. Orsaken till att denna uppsats även undersöker *Göteborgs Handels- och sjöfartstidning* beror på att Torgny Segerstedt, chefredaktören, var och fortfarande är känd för sin starka kritik mot Nazityskland.

¹ Herbert Tingsten, *Svensk utrikesdebatt mellan världskrigen*, 2. Utg., Lund, 1964, s 314.

I det andra kapitlet, som utgör bakgrunden, kommer en mer ingående redogörelse för de olika tidningarna som utgör källmaterialet.

Tidigare forskning och litteratur:

Boken *Svensk utrikesdebatt mellan världskrigen*, är skriven av statskunskapsprofessorn, publicisten och senare chefredaktören på *Dagens Nyheter* (mellan 1946-1959), Herbert Tingsten.² Första upplagan av boken kom ut 1944.³ Han undersöker utrikesdebatten och hur den påverkades av pressen. Det finns en tydlig idéhistorisk inställning i hans undersökningar som framgår i verket då han inte bara beskriver det politiska läget innan och under 1939 utan även beskriver konsekvenserna av det som skedde och pressens del i det hela.

Ester Pollack är Fil. Dr. i medie- och kommunikationsvetenskap och hon har skrivit artikeln ”Pressen och förintelsen: Protester, likgiltighet och anpassning” som publicerades i tidskriften *Tvärsnitt* i mars 2007. I artikeln presenterar Pollack sin studie av pressens inställning till förintelsen och Nazityskland. Studien ger en innehållsrik första inblick i hur olika tidningar ställde sig gentemot Hitlertyskland och dess förtryck av judarna, homosexuella och romer. I studien delar hon in svenska dagstidningar i tre olika kategorier: ”likgiltighet”, ”anpassning” och ”protest”. Det kommer en mer ingående redovisning av denna studie längre fram i uppsatsen.

Historikern Tom Olsson har tillsammans med sociologen Jan Ekecrantz skrivit boken *Det redigerade samhället*. Boken ger en central och viktig inblick i journalistikens roll i samhället under 1930- talet, journalistikens metoder vid denna tid samt dess påverkan på omvärlden. Det kommer en mer ingående presentation av denna bok längre fram i uppsatsen.

Som bakgrund för vad som hände den 20 april 1939 används historikern Ian Kershaws bok *Hitler, 1936- 1945: Nemesis*.⁴ Den ger en bra bakgrund till vad som hände innan och efter Hitlers födelsedag.

Teori & Metod: Journalistik som institution

Journalistik, som metod, kan beskrivas på olika sätt, och den har sett olika ut i presshistorien. I föreliggande uppsats studeras dagstidningar från den 20 samt 21 april 1939 och synen på journalistiken grundas på Tom Olsson och Jan Ekecrantz kartläggning utav den.

² Torbjörn Vallinder, ”Herbert Tingsten”, *Nationalencyklopedin*, <http://www.ne.se/lang/herbert-tingsten>, hämtad 11 maj 2011.

³ Tingsten, s 5.

⁴ Ian Kershaw “About the author”, *Hitler, 1936-45: nemesis*, New York, 2001.

Tom Olsson beskriver journalistikens generella syn på sin roll i samhället som att den är en självfallen del av det. Journalistiken vill fungera som en naturlig och åskådande institution som verkar som en länk mellan den styrande makten i samhället och de styrda.⁵ Olsson och Ekecrantz pekar på att alla institutioner har mer eller mindre synliga normer som de följer.⁶ Journalistiken har en *beskrivningsmakt*, vilket innebär att de har ett stort inflytande på samhället.⁷ Detta säger Olsson och Ekecrantz om journalistiken som institution: ”Vi vet att klyftorna mellan idealen och verkligheten i många fall är mycket stora och att de, som andra institutioner, inte bara *löser* problem, utan också *utgör* problem och själva *skapar* problem.”⁸ Olsson och Ekecrantz kallar pressen för Sveriges tredje statsmakt, detta på grund av att pressens existens till viss del förutsätter att de andra makterna i samhället är i obalans. Tidningarna är alltså länken mellan folket och de konflikter som pågår i maktkampen om landets styrelse.⁹

Journalistiken har en maktposition i samhället samtidigt som den lever på att vara en konsumtionsvara. Detta gör det svårt för journalistiken att inte bli påverkad av konsumenterna, då de måste göra konsumenterna nöjda för att överleva.¹⁰

Olsson och Ekecrantz tar även upp problematiken med att det finns en mentalitet bland journalister som säger att journalister ska kunna beskriva sanningen och vara objektiva. Journalistiken vill vara den ”naturligt betraktande” delen av samhället.¹¹ Ekecrantz och Olsson skriver: ”Som alla andra institutioner bygger den sin legitimitet på att naturalisera ett speciellt tänkande. Som andra institutioner vilar den på en formel som gör dess speciella förnuft till det enda och naturliga.”¹²

Olsson och Ekecrantz har synpunkter på hur journalistikforskningen bör fungera och utvecklas:

⁵ Jan Ekecrantz & Tom Olsson, *Det redigerade samhället: om journalistikens, beskrivningsmaktens och det informerade förnuftets historia*, Carlsson, Stockholm, 1994, s 12.

⁶ Ekecrantz & Olsson, s 12.

⁷ Ibid, s 14.

⁸ Ibid, s 21.

⁹ Ibid, s 5.

¹⁰ Ibid, s 12.

¹¹ Ibid.

¹² Ibid.

Den viktigaste uppgiften för journalistikforskningen måste vara att *relativisera* sitt objekt, att ta ifrån det dess absoluta, universella och eviga drag och se det för vad det faktiskt är: en historisk produkt med bestämda historiska förutsättningar.¹³

Ester Pollack har gjort en studie om hur svenska tidningar förhöll sig mot Nazityskland och dess antisemitism.¹⁴ I hennes artikel "Pressen och förintelsen: Protester, likgiltighet och anpassning" indelades tidningarna i tre kategorier utifrån hur de skrev om Nazityskland. Kategorierna var: "Anpassning", "Likgiltighet" och "Protest".

Pollack skrev att den största delen av den svenska pressen kunde kategoriseras under gruppen "anpassning". Det vill säga att dessa tidningar till stor del anpassade sin journalistiska vinkling beroende på vem som såg ut att vinna kriget för stunden, vilket länge var Tyskland.¹⁵ Under kategorin "Likgiltighet" lades de tidningar som normaliserade läget i Tyskland och sällan gick in på detaljer, medan de tidningar som kategoriseras under "protest" inte var en stor grupp, men dessa tidningar var öppet kritiska mot antisemitismen som härjade i Nazityskland.

Pollack tar i första hand upp *Dagens Nyheter* ("likgiltighet"), *Göteborgs handels- och sjöfartstidning* ("protest") och *Stockholmstidningen* ("anpassning").¹⁶ Pollack nämner även att *Aftonbladet* länge var starkt positiva gentemot Nazityskland och behövde "avnazifieras"¹⁷ efter kriget.¹⁸

Svenska tidningar var 1939 fortfarande ekonomiskt beroende av de politiska partierna. Enligt Pollack spelade dock detta ingen roll för hur rapporteringen av Nazityskland såg ut.¹⁹

Ester Pollacks slutsats i sin studie är att journalistikens nyhetsrapporteringar om händelser, som t.ex. förintelsen, inte är tillräckliga för att människor skall engagera sig och försöka förhindra eller ändra på det som sker. Enligt Pollack måste kunskap spridas på andra sätt än genom nyhetsrapporter för att folk ska agera.²⁰ I hennes artikel finns dock inga konkreta förslag på hur detta skall gå till.

¹³ Ekecrantz & Olsson, s 13.

¹⁴ Ester Pollack, "Pressen och förintelsen: protester, likgiltighet och anpassning", *Tvärsnitt.*, mars 2007, s 10.

¹⁵ Pollack, s 12.

¹⁶ Ibid s 11.

¹⁷ Ibid s 13.

¹⁸ Ibid s 11.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Ibid, s 13.

Disposition:

I första delen av bakgrunden presenteras tidningarna som utgör källorna till denna uppsats. Därefter görs en genomgång av hur pressen och journalistiken såg ut under 1930- talet. I andra delen av bakgrunden ges en kort presentation av Hitlers uppväxt och hans väg till makten. Sedan redovisas några av de viktigaste händelserna under 1930- talet. I analysen studeras först *Stockholms-tidningens*, sedan *Aftonbladets* och *Dagens Nyheter* och till sist *Göteborgs handels- och sjöfartstidningens* artiklar från den 20 och 21 april 1939. Uppsatsen avslutas med en slutsats.

Bakgrund

Presentation av de tidningar jag valt till min analys

Här följer en kort beskrivning av de tidningar som analyserats i denna uppsats: *Aftonbladet*, *Göteborgs handels- och sjöfartstidning*, *Dagens Nyheter* och *Stockholms-tidningen*.

Aftonbladet som grundades 1830 är en kvällstidning som än idag är aktiv. I början av 1930-talet fick *Aftonbladet* Torsten Kreuger som ägare, och fick därmed samma ägare som *Stockholms-tidningen*.²¹ På 1930 talet var tidningen liberal och 1940 uppnådde tidningen en upplaga på 125 000 ex.²²

Göteborgs handels- och sjöfartstidning startades 1832 och lades ned 1984. Under 1800- talet var tidningen en av de bäst ansedda tidningarna i landet. 1939 var *Göteborgs handels- och sjöfartstidning* en liberal sexdagars-tidning.²³ Under samma period var religionshistorikern Torgny Segerstedt (1876-1945) huvudredaktör. Segerstedt var en känd motståndare till nazismen och detta satte en tydlig prägel på *Göteborgs handels- och sjöfartstidnings* negativa inställning gentemot Hitlertyskland.²⁴ Dock visades detta motstånd inte bland nyhetsrapporterna utan kritiken skrevs ofta av Torgny Segerstedt själv på ledarsidan där Segerstedt hade sin spalt: ”I DAG”. Spalten var osignerad och innehöll ofta stark kritik mot

²¹ Pollack, s 13.

²² Ingemar Oscarsson & Karl Erik Gustafsson, ”Aftonbladet”, *Nationalencyklopedin*, <http://www.ne.se/lang/aftonbladet>, hämtad 11 maj 2011.

²³ Torbjörn Vallinder, ”Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning”, *Nationalencyklopedin*, <http://www.ne.se/lang/göteborgs-handels-och-sjöfarts-tidning>, hämtad 11 maj 2011.

²⁴ Torbjörn Vallinder, ”Torgny Segerstedt”, *Nationalencyklopedin*, <http://www.ne.se/lang/torgny-segerstedt/302882>, hämtad 11 maj 2011.

Nazityskland. *Göteborgs handels- och sjöfartstidning* hade sin storhetsperiod under andra världskriget.²⁵

Den regionala dagstidningen *Stockholms tidningen* gavs ut åren 1889–1966, sedan 1981- 1984. Den återuppstod i en ny form 1993. 1939 var *Stockholms tidningen* liksom de flesta andra dagstidningar en liberal dagstidning.²⁶ 1947 hade tidningen en upplaga på 163 900 ex. Den var under 1930- talet Sveriges största dagstidning men blev i början av 1940- talet omsprungen av *Dagens Nyheter*. *Stockholms tidningen* var enligt Pollack vänligt inställd gentemot Hitlertyskland.²⁷

Dagens Nyheter grundades 1864 och var 1939 en liberal morgontidning. I början av 1940- talet blev *Dagens Nyheter* Sveriges största tidning och kom upp till 218 000 ex. 1945.²⁸ Enligt Pollack visade *Dagens Nyheter* en stor försiktighet under andra världskriget när de skrev om Hitlertyskland.²⁹ Författaren till *Svensk utrikesdebatt mellan världskrigen*; Herbert Tingsten, blev chefredaktör för *Dagens Nyheter* 1946, och satt kvar som chefredaktör ända till 1959.

Svensk press

1930-talets Sverige genomsyrades av folkhemstanken.³⁰ Idén om det svenska folkhemmet myntades av den socialdemokratiska statsministern Per Albin Hansson som beskrev folkhemstanken som ett: "nedbrytande av alla sociala och ekonomiska skrankor, som nu skiljer medborgarna i privilegierade och tillbakasatta, i härskande och beroende, i rika och fattiga, besuttna och utarmade, plundrade och utplundrare".³¹

Tidningarna under 1930-talet skrev mycket om regeringsmakten och tilldelade den i genomsnitt hela 12 procent av innehållet, medan den under 1990-talet endast bestod av 6 procent. Däremot innehöll tidningarna under 1930- talet inte många artiklar om den politiska offentligheten; den beviljades endast 3,7 procent av innehållet. Ekecrantz och Olsson menar att: "Situationen i Europa och den ekonomiska krisen bidrog nog också till tron på

²⁵ Vallinder, "Torgny Segerstedt", *Nationalencyklopedin*, hämtad 11 maj 2011.

²⁶ Karl Erik Gustafsson, "Stockholms-Tidningen", *Nationalencyklopedin*, <http://www.ne.se/lang/stockholms-tidningen>, hämtad 11 maj 2011.

²⁷ Pollack, s 13.

²⁸ Alf W. Johansson, Staffan Sundin, "Dagens Nyheter", *Nationalencyklopedin*, <http://www.ne.se/lang/dagens-nyheter>, hämtad 11 maj 2011.

²⁹ Pollack, s 12.

³⁰ Ekecrantz & Olsson, s 164.

³¹ "Folkhemmet", *Nationalencyklopedin*, <http://www.ne.se/lang/folkhemmet>, hämtad 18 maj 2011.

nödvändigheten och möjligheten av det rationellt administrerande samhället, utan plats för grundläggande politiska motsättningar.”³²

Enligt Ekecrantz och Olsson var 1930- talets press präglad av en besatthet av teknostrukturen: om hur samhället moderniserades med hjälp av nya uppfinningar, vapen, färdmedel och maskiner. Även försvaret var ett populärt ämne i tidningarna.³³ Hitlers nya vapen räknades upp och tidningarna spekulerade kring att ett krig kanske snart skulle bryta ut. Det fanns krönikor som tog upp Sveriges försvar och förmåga att försvara sin neutralitet. Krönikor analyserade även gärna länders möjlighet till försvar gentemot varandra.

Ekecrantz och Olsson beskriver hur narrativ är något som utmärker 1930-talets journalistik.³⁴ För det första stod det sällan vilken reporter som skrivit artiklarna. För det andra skrevs artiklar ofta i presens; fast skribenterna var inte alltid konsekventa med hur de behandlade tid och rum i artiklarna.

Bakgrund 2: Hitler och hans regim

Adolf Hitler

Adolf Hitler föddes den 20 april 1889 och begick självmord den 30 april 1945. Med Hitler dog också det ”Tyskland” där han hade varit rikskansler i 12 år.³⁵ Hitler var Tysklands sista rikskansler, sedan hans död har ämbetet aldrig återkommit.

Han föddes i Braunau am Inn i Österrike, och var redan som ung fängslad av den tyska kulturen och historiearvet. 1907 flyttade han till Wien där han försökte komma in på en konstskola. I Wien levde han under dåliga levnadsförhållanden och försökte överleva på att sälja sin konst. När Hitler inte lyckades komma in på konsthögskolan flyttade han 1913 till München. När första världskriget bröt ut 1914 anmälde han sig frivilligt att göra militär tjänstgöring. Dessa krigsår sägs att varit otroligt viktiga för Adolf Hitler, i gemenskapen på slagfältet och den nationaliserade mentaliteten kände Hitler sig som hemma.³⁶

Efter första världskriget fick Hitler order av sin överordnade officer Karl Mayer att spionera på det politiska partiet Deutsche Arbeiterpartei(DAP) som senare kom att bli

³² Ekecrantz & Olsson, s 155.

³³ Ekecrantz & Olsson, s 158.

³⁴ Ibid, s 183.

³⁵ Karl Christian Lammers, ”Adolf Hitler”, *Nationalencyklopedin*, <http://www.ne.se/lang/adolf-hitler>, hämtad 11 maj 2011.

³⁶ Lammers, ”Adolf Hitler”, *Nationalencyklopedin*, hämtad 11 maj 2011.

Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (NSDAP). Detta resulterade i att Hitler istället gick med i NSDAP och 1921 blev Hitler partiets ledare. NSDAP var emot val och försökte istället göra en kupp mot Weimarrepubliken 1923. Kuppen misslyckades och Hitler anhölls, många partimedlemmar dödades och Partiet förbjöds. Hitler sattes sedan i fängelse där han skrev verket *Mein Kampf*, som var en slags biografi och introduktion till hans idéer om tysk nationalism och antisemitism.³⁷

När Hitler 9 månader senare kom ut från fängelset började hans parti NSDAP jobba mot att vara mer lagliga och ställde upp i det tyska valet. NSDAP fick sitt genombrott 1929.³⁸ Hitler förde en stark propaganda mot Versaillesfördraget och han skyllde även Tysklands nederlag i första världskriget på judarna. Versaillesfreden innebar att Tyskland förlorade alla sina kolonier; och många landområden gavs till andra länder, bland annat Danmark, Frankrike och Polen. Rhenområdet övertogs av segermakterna och armén begränsades till 100 000 man. Utöver detta tog Tyskland på sig allt ansvar för kriget och lova att betala ut enorma skadestånd: 132 miljarder mark.³⁹ Detta ledde till en nationell tysk kris med svält och stor arbetslöshet. Även nazisternas kommunismhat fångade många väljare som var rädda för den marxistiska vågen som då svepte över Europa.⁴⁰ Till följd av ovanstående orsaker kunde Hitlers propaganda och raka retorik fånga många åhörare som längtade efter en lättare och ny lösning på Tysklands problem.⁴¹

1932 blev Hitlers parti det största i Tyskland och samma år blev han tysk medborgare. Den 30 januari 1933 blev Hitler rikskansler i Tyskland. Efter detta byggde Hitler systematiskt upp en nazistisk diktatur. 1934 blev NSDAP det enda tillåtna partiet. Hitler bar då den officiella titeln ”Führer”.⁴²

Hans mål var ett ”Stortyskland”, vilket enligt Hitler krävde att Tyskland skulle behöva erhålla mer *lebensraum*; en större yta för Tysklands befolkning att leva på. 1938 tog han befäl över krigsmakten.⁴³

³⁷ Lammers, ”Adolf Hitler”, *Nationalencyklopedin*, hämtad 11 maj 2011.

³⁸ Ibid.

³⁹ ”Versaillesfreden”, *Nationalencyklopedin*, <http://www.ne.se/lang/versaillesfreden>, Nationalencyklopedin, hämtad 20 maj 2011.

⁴⁰ Tingsten, s 190.

⁴¹ Lammers, ”Adolf Hitler”, hämtad 11 maj 2011.

⁴² Ibid.

⁴³ Lammers, ”Adolf Hitler”, *Nationalencyklopedin*, hämtad 11 maj 2011.

Hitlertysklands politik under 1930-talet

”Frågan är dock om det är rimligt att tänka sig att det finns något politiskt samtal som inte i någon mening är förknippat med makt.”⁴⁴ – Jan Ekecrantz och Tom Olsson.

Under 1930- talet byggdes sakta men säkert en spänning upp i Europa. Ett annalkande krig började bli mer och mer ofrånkomligt. Versaillesfördraget 1919, som skulle sätta punkt för konflikterna efter första världskriget, sägs ofta ha varit anledningen till att nazismen växte till sig i Tyskland.⁴⁵

I mars 1938 annekterade Nazityskland Österrike. Detta skedde genom att man den 11 mars under hot om militära åtgärder tvingade Österrikes förbundskansler Kurt von Schuschnigg att avgå. Därpå utnämndes den Österrikiske nazisten Arthur Seyss- Inquart till ny förbundskansler i Österrike. Detta hade föregåtts av en kampanj i tysk press i vilken man på Tyska propagandaministeriets order hävdat att det i Österrike skett kravaller och demonstrationer som krävt österrikes anslutning till Tyskland. Den 12 mars tågade tyska trupper in i Österrike utan att möta motstånd och den 13 mars förkunnade Hitler Österrikes anslutning till Tyskland.

I september 1938 provocerade Hitler fram en stor konflikt mellan Tyskland och dåvarande Tjeckoslovakien. Tyskland gjorde anspråk på det delvis tysktalande Sudetområdet i västra delen av Tjeckoslovakien. Tjeckoslovakien hade stöd av Sovjetunionen och var beredda att försvara sina markområden. Med detta hot om ett nära förestående krig i åtanke bestämde sig Storbritannien, Frankrike, Italien och Tyskland att den 29-30 september mötas i München. De förhandlade fram ett avtal som gav Tyskland de landområden som Hitler gjort anspråk på. Detta avtal kallades för Münchenavtalet. Avtalet sågs av många som en försäkran om att fred kunde upprätthållas. Storbritanniens premiärminister Neville Chamberlain gjorde efter förhandlingarna ett uttalande i vilket han påstod att Münchenavtalet innebar: ”Fred under vår tid.”⁴⁶

Flera år efter att Hitler kommit till makten inträffade kristallnatten som var början på det som senare skulle heta förintelsen. Kristallnatten inträffade natten mellan den 9 och 10 november 1938 och skedde på befallning av den tyska staten. Cirka 30 000 judar fördes till koncentrationsläger och 400 dödades. Runt om i hela Tyskland förstördes synagogor och

⁴⁴ Ekecrantz & Olsson, s 10.

⁴⁵ Tingsten, s 189.

⁴⁶ Bo K A Huld, ”Andra världskriget”, *Nationalencyklopedin*, <http://www.ne.se/lang/andra-världskriget>, hämtad 26 maj 2011.

affärer och ca 1500 judar drevs från sina hem och förföljdes.⁴⁷ Detta resulterade i att spänningen i Europa trappades upp. Till exempel reagerade Storbritannien negativt på kristallnattens händelser, varpå Tyskland relation med Storbritannien försämrades.

Den 14 april 1939 skickade USA:s president Franklin D. Roosevelt ett telegram till Hitler i vilket han ber om en försäkran att Hitler inte ska anfälla en följd av länder (28): bland annat Frankrike, Storbritannien, Sverige, Ryssland och Polen. Roosevelt yttrar sig även om att det bör finnas en möjlighet till en lösning som inte involverar krig, våld och vapen: ”It is still clear to me that international problems can be solved at the council table.”⁴⁸

Den 28 april svarar Hitler på Roosevelts telegram genom att hålla ett tal inför Tysklands Reichstag. Han understryker Roosevelts bekväma situation i och med att hans folk har en stor yta att leva på och att USA har mycket resurser. Hitlers idé om *lebensraum* får en stor plats i hans tal. Han nämner även att han själv är ”en av folket” med tanke på hans uppväxt och hans tid som soldat i kriget.

Vid Versaillesfördraget 28 juni 1919 gavs en tidigare tysk landremsa till Polen. Denna landremsa sträckte sig norrut från dåvarande Polen upp till östersjön och separerade det tyska Pommern i väst från det tyska Ostpreussen i öster. Landområdet kom att kallas Danzigkorridoren eftersom den betydande hamnstaden Danzig var belägen i norr där avståndet mellan de båda tyska territorierna var som kortast. För Polen hade Området och framför allt staden Danzig stor betydelse då den var Polens tillgång till havet och därmed sjöfarten. För Tyskland var korridoren det enda som förhindrade att de båda tyska landområdena var sammanbundna.

Rumänien bestämde sig i april 1939 att vara neutrala ifall ett krig skulle bryta ut.⁴⁹ I mars 1939 gjorde Hitler anspråk på den polska korridoren inklusive Danzig. Västmakterna hoppades att sovjetunionen skulle gå ihop med dem och Polen för att tillammans stå upp emot Hitlertyskland, istället skrev Sovjetunionen under en nonaggressionspakt med Tyskland den 23 augusti 1939. Storbritannien och Frankrike gav sitt stöd till Polen och en försvarsallians upprättades mellan Storbritannien och Polen den 25 augusti 1939. Hitler tycks ha utgått från att västmakterna skulle backa ur på samma sätt som de tidigare gjort med Tjeckoslovakien när

⁴⁷ ”Kristallnatten”, Nationalencyklopedin, <http://www.ne.se/lang/folkhemmet>, hämtad 26 maj 2011.

⁴⁸ U.S Diplomatic Mission to Germany, ”Telegram by President Roosevelt to the Chancellor of Germany Adolf Hitler 14 April 1939”, <http://usa.usembassy.de/etexts/ga3-390414.htm>, hämtad 24 maj 2011.

⁴⁹ Huldt, ”Andra världskriget”, Nationalencyklopedin, hämtad 26 maj 2011.

han den 1 september gav order att invadera Polen men två dagar senare förklarade Storbritannien och Frankrike krig mot Tyskland och sedan var kriget igång.⁵⁰

Analys:

Stockholmstidningen

Stockholmstidningen var den största tidningen i Sverige 1939. Tidningens utlandskorrespondent Christer Jäderlund rapporterade från Hitlers födelsedagsfirande i Berlin, Jäderlund skrev även nyhetsartiklar om Hitlers födelsedag i *Aftonbladet*.

Den 20 april 1939 tillägnades en sida till Hitlers födelsedag. I den artikeln nämner *Stockholmstidningen* även invigningen av en ny gata i Berlin, som kallades för Öst- västaxeln. Invigningen ägde rum den 19 april, dagen innan Hitlers födelsedag.

I *Stockholmstidningen* den 20 april är det mycket fokus på Tysklands utrikespolitik. Skribenterna betonar hur central denna dag var i konflikten mellan länderna och i deras relationer. Journalisten Jäderlund väljer att skriva ett stort stycke om hur Rumänien på onsdagen offentliggjorde sin neutralitet gentemot Tyskland.⁵¹ Denna händelse var en central del i förhandlingarna som pågick innan andra världskriget bröt ut.

Senare beskrev Jäderlund några av Hitlers födelsedagspresenter: bland annat beskrev Jäderlund hur en kvinna gett Hitler en likör som ansågs ha en ”hälsobringande”⁵² effekt. Jäderlund avslutar stycket med: ”Heil Hitler!”⁵³ I slutet på artikeln nämner journalisten ett rykte som man kunde läsa om i flertalet tidningar. De som deltagit i marschen och invigningen av Öst- västaxeln på onsdagen fick enligt Jäderlund ”betalt som på en vanlig arbetsdag.”⁵⁴ *Dagens Nyheter* rapporterade samma dag att det är på torsdagen, alltså: på Hitlers födelsedag, som det var en ”extra fridag med full lön.”⁵⁵ Detta dementerades av *Dagens Nyheter* följande dag: det var enligt dem en fridag, men inte en *betald* fridag. *Dagens Nyheter* berättade även att: ”det var tvärtom en ganska arbetstyngd ”fridag”, eftersom deltagandet i uppmarschen till publikspaljéerna var obligatorisk”.⁵⁶

⁵⁰ Huldt, ”Andra världskriget”, *Nationalencyklopedin*, hämtad 26 maj 2011.

⁵¹ Christer Jäderlund, ”Jättelik kungaörn bland Hitlers födelsedagsgåvor”, *Stockholmstidningen*, 20 april 1939, s 3.

⁵² Ibid.

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Jäderlund, ”Jättelik kungaörn bland Hitlers födelsedagsgåvor”, *Stockholmstidningen*, s 3.

⁵⁵ Oscar Rydqvist, ”Tag matsäcken med, order till åskådarna”, *Dagens Nyheter*, 20 april 1939, s 9.

⁵⁶ ”Glada änkan i final på militärståten.”, *Stockholmstidningen*, 21 april 1939, s 11.

Den 21 augusti 1939 hade *Stockholmstidningen* en nyhetsartikel om Hitlers födelsedagsfirande. På framsidan var det en bild av Hitler som höll barn i händerna. Rubriken löd: ”Miljonerna jublade och hyllade.”⁵⁷ Här framställdes Hitler som en ”Landsfader” till skillnad från *Dagens Nyheter*s artikel som noggrant poängterat att Hitler inte längre var den klassiska ”Landsfadern” som höll små barn i händerna utan att han i och med militärparaden förvandlats till Tysklands ”Krigsherre”. *Stockholmstidningen* skrev vid sidan av bilden på Hitler och barnen: ”Söta småttingar voro de första gratulanterna”.⁵⁸ I *Aftonbladet* stod det dock som underrubrik: ”Städerskorna första Hitler- gratulanterna”.⁵⁹

Något som var tydligt i *Stockholmstidningens* nyhetsreportage på sida 4 den 21 april 1939 var hur personliga reportagen från denna tid kunde vara. Det var journalisterna som berättade sina egna skildringar av vad just de betraktat. Ett exempel är när journalisten Christer Jäderlund beskrev Göring under paraden: ”Solstrålarna återglänste i Görings ögon, där han stolt som en gud betraktade det verk, som han rent organisatoriskt sett har större ära av än någon annan: den tyska upprustningen”.⁶⁰

I samma artikel frågar sig även Jäderlund hur Tjeckiens militärer som närvarade vid paraden kände sig inför Tysklands krigsmakt och Jäderlund påpekade: ”Om Hitler hade något att beklaga denna dag så var det att varken engelsmän, fransmän, ryssar eller amerikaner sågo hans rullande vidunder”.⁶¹ Jäderlund beskrev även sina iakttagelser av de icketyiska militärernas reaktioner på militärparaden på följande sätt: ”de främmande militärerna på läktaren mitt emot spärrade upp ögonen” och ”de tyska officierarna nedanför oss roade sig med att genom kikaren iaktta hur de främmande militärerna knuffade på varann och pekade, när något särskilt nytt och intressant rullade förbi”.⁶²

Christer Jäderlund beskrev hur Berlins invånare dagen innan blivit ”utbeordrade” för att fira invigningen av Berlins nybyggda gata som kallades Öst- väst axeln. Författaren hävdade även att det inte var en så stor feststämning bland Berlin- borna under invigningen.⁶³ Artikeln skiljde sig från den pompösa förstasidan där rubrikerna beskrev Hitlers födelsedag som: ”en av de mest storslagna femtioårsfester som världen någonsin skådat” och ”Miljonerna jublade

⁵⁷ Christer Jäderlund, ”Miljonerna jublade och hyllade”, *Stockholmstidningen*, 21 april 1939, s 1.

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ ”Störste tysken i alla tider”, *Aftonbladet*, 20 april 1939, s 1.

⁶⁰ Christer Jäderlund, ”Väldig tankparad blev största publikattraktionen”, *Stockholmstidningen*, 21 april 1939, s 4.

⁶¹ Ibid.

⁶² Jäderlund, ”Väldig tankparad blev största publikattraktionen”, *Stockholmstidningen*, s 4.

⁶³ Ibid.

och hyllade” samt ”Hitlers födelsedagsparad alla tiders största militäruppvisning”.⁶⁴ Dessa rubriker uppvisar en fascination och vördnad inför paraden. Trots detta påpekade journalisten Christer Jäderlund att: ”I hela fyra timmar varade paraden, och efter hand blev man något uttröttad.”.⁶⁵

Sveriges deltagande i Hitlers födelsedagsfirande inleder artikeln på sida 4: ”I brokig färgprakt kom svenska delegationen som etta på den stora Hitlerparaden.”.⁶⁶ Senare i tidningen, på sida 8 beskrev *Stockholmstidningen* hur Hitler blev firad i Stockholm. De nämnde att ”dagens betydelse” fick prinsen av Wied att ha på sig den nya ”marinofficersbetonande diplomatumiformen.”⁶⁷

På samma sida rapporterar *Stockholmstidningen* att det varit ”Lugnt i Danzig på födelsedagen.”⁶⁸ Fast under denna rubrik skriver *Stockholmstidningen* sedan att det arresterats ca 50 ”f. d. socialdemokrater” för att de demonstrerade mot att bli en del av Tyskland. Artikeln avslutas med meningen: ”Antagligen har de förts till närmaste koncentrationsläger”.⁶⁹

Aftonbladet:

Aftonbladets rubrik till artikeln om Hitlers födelsedag den 20 april löd: ”Störste tysken i alla tider”⁷⁰, rubriken var baserad på Görings tal. Beskrivningarna av dagen lyder: ”Imponerande parad- Inte ett ledigt hotellrum i Berlin”.⁷¹

På sida 5 i *Aftonbladet* den 20 april 1939 finns en krönika som riktar stark kritik mot Roosevelts telegram som han skickade till Hitler den 14 april 1939. Krönikan är signerad, men man kan inte urskilja krönikörens namn. Krönikan inleds så här: ”Om världens angelägenheter kunde ordnas med budskap, så skulle allting vara gott och väl. Diktatorerna skulle vara snälla som lamm och Medelsvensson skulle aldrig gå på krog.”.⁷² Krönikören påpekar att USA:s förre president Wilson hade bra idéer under Versaillesavtalets uppkomst

⁶⁴ Jäderlund, ”Väldig tankparad blev största publikattraktionen”, *Stockholmstidningen*, s 4.

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ ”Hitlers födelsedag firad i Stockholm”, *Stockholmstidningen*, 21 april 1939, s 8.

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ ”Störste tysken i alla tider”, *Aftonbladet*, 20 april 1939, s 1.

⁷¹ ”Hitlers 50-årsdag”, *Aftonbladet*, 20 april 1939, s 18.

⁷² ”KRÖNIKAN, Budskap”, *Aftonbladet*, 20 april 1939, s 5.

men att avtalet ändå i slutändan inte baserats på rättvisa. Krönikören betonar att ”godheten” i Roosevelts telegram tyder på naivitet och svaghet. Att be Tyskland om en försäkran att inte anfalla alla de av Roosevelt nämnda länderna är enligt författaren dumt då Tyskland redan garanterat fred i och med Münchenavtalet. Krönikören skriver även att om Tyskland ”inte ha för avsikt att lämna alla de 30 staterna i fred, skola de då uttrycka vissa, som de tänkt lägga embargo på?”.⁷³ Författaren skriver att Roosevelts telegram ”verkade nedskrivet i pyjamas mitt i natten”.⁷⁴

Så här tolkar krönikören telegrammet:

Baksidan av budskapet var nog mycket intressantare än framsidan. Där stod det i tydlig fast oskriven text att den demokratiska världen är uppskrämd och tar till bönboken. Den tigger om nya löften och sätter fortfarande sitt hopp till konferenser. Den vill omgående bli befriad från sin fruktan för de båda mäktiga herrarna. Efter detta angenäma studium ha de läget ännu klarare för sig: kläm till...⁷⁵

Krönikan är kritisk mot bildning och har en underton som tycks förhålliga makt och styrka: ”varför är den gode alltid dum, frågade en stor svensk författare i ett dystert ögonblick. Det var kanske lite för mycket sagt, men betydligt mer stål i själen behöver den del av världen som är demokratisk och tror sig god.”

På sida 18 fortsatte artikeln som påbörjats på förstasidan i *Aftonbladet*. I denna artikel går Jäderlund in mer på hur födelsedagsfirandet såg ut: ”Det är Hitlerväder i Berlin. Imorse mottog rikskanslern med de första solstrålarna dagens första gratulationer”.⁷⁶ Jäderlund refererade här till ett talesätt som man började använda efter att Hitler flera gånger haft tur med vädret när han skulle hålla tal. Efter ett tag kallades fint väder i folkmun för ”Führerwetter”.

Jäderlund kallar Tyskland för ”tredje riket” och i sin text uttrycker han en skräckblandad förtjusning för den speciella atmosfären i det diktatoriska Tyskland.⁷⁷ Jäderlund skriver: ”Under marschmusik sätter sig paraden i rörelse förbi den tyske ledaren, en stram och noggrann marsch, sådan man bara får se i Tyskland. Med blicken riktad mot Führern paraderar det unga Tyskland förbi härsikaren. Ingen eller högst få av dem tänka på vad som sker ute i världen. De veta endast, att de äro Tyska soldater och ha att lyda order.”.⁷⁸ I slutet

⁷³”KRÖNIKAN, Budskap”, *Aftonbladet*, s 5.

⁷⁴ *Ibid.*

⁷⁵ *Ibid.*

⁷⁶”Hitlers 50-årsdag”, *Aftonbladet*, s 18.

⁷⁷ *Ibid.*

⁷⁸ *Ibid.*

av artikeln kommer ett stycke som behandlar stämningen i Berlin: ”Där märktes ej den krigsfruktan som behärskar andra huvudstäder. Man talar inte om möjligheten av krig[...]Man talar blott om den makt och den prakt, som koncentrerats till Berlin, men inte om den fruktansvärda bakgrund som ligger bakom det hela, inte om möjligheterna av att dessa Tysklands unga söner eventuellt skola ut i krig.”⁷⁹ Här går författaren dock inte specifikt in på ”den fruktansvärda bakgrund” som han nämner, utan uttalar sig främst om hur ledsamt det är att ”Tysklands unga söner” kunde tvingas gå ut i krig.⁸⁰

På sidan 12 har *Aftonbladet* Hitler som ”Dagens Porträtt.” På bilden har Hitler ett hakkors om armen. Som undertext till detta porträtt står det: ”Tillåt mig att helt opolitiskt blinka till för dagens födelsedagsbarn A. Hitler.”⁸¹

Fredagen den 21 april 1939 fick Hitlers födelsedagsparad stor uppmärksamhet i *Aftonbladet*. Det var en stor bildavdelning i slutet av tidningen. På sidan 5 fanns en artikel som beskrev att Hitler inte fick se operetten ”Glada änkan” som han skulle ha sett på kvällen under sin födelsedag. Hitler var enligt *Aftonbladet* så populär hos de hundratusentals människor som samlats utanför och i artikeln skriver *Aftonbladet* att folksamlingen inte ville sluta skrika: ”Wir wollen unser Führer sehen!”(Vi vill se vår Führer!).⁸²

På sida 6 hade *Aftonbladet* en reklam för SSS (Svensk Socialistisk Samling) i vilken SSS hade en namninsamling för ”Sveriges skydd mot främlingsinvandringen” som de ville skicka in till kungen. Reklamens överskrift lyder: ”Judeinvandringen skall hejdas!”.⁸³

Christer Jäderlund har den 21 april 1939 ännu en artikel om Hitlers födelsedagsfirande, där han skriver: ”Paradens slutintryck: Tyskland har världens modernaste infanteri. Vad ska regementet Göring uträtta?”⁸⁴ I samma artikel skrev Jäderlund om hur arbetarna beordrats ut till paraden av den tyska staten, men att de förmodligen hade gått frivilligt ändå. Paraden beskrevs även som mycket intressant för ”de motorintresserade.”⁸⁵ Som Olsson och Ekecrantz beskrivit var just denna typ av ämne populärt i tidningarna vid denna tid, speciellt för att försvarsfrågan var mycket aktuell. Jäderlund framhöll senare i artikeln att: ”Denna parad anger redan tonen: imponerande och väldig men hotfull!”

⁷⁹ ”Hitlers 50-årsdag”, *Aftonbladet*, s 18.

⁸⁰ *Ibid.*

⁸¹ ”Dagens porträtt”, *Aftonbladet*, 20 april 1939, s 12.

⁸² ”Führern måste avstå från ’Änkan’”, *Aftonbladet*, 21 april 1939, s 5.

⁸³ ”Judeinvandringen skall hejdas!”, *Aftonbladet*, 21 april 1939, s 6.

⁸⁴ ”HITLER satt på Fredrik den stores tron.”, *Aftonbladet*, 21 april 1939, s 9.

⁸⁵ *Ibid.*

Dagens Nyheter

Dagens Nyheter hade den 20 april 1939 rubriken: ”Spansk general hjälte vid solig Berlinfest”.⁸⁶ Det var Hitlers födelsedag men *Dagens Nyheter* gav den största bilden och rubrikplatsen till den spanska generalen José Moscardo. Moscardo hade stridit för de fascistiska trupperna i det spanska inbördeskriget. På sida 9 beskrev *Dagens Nyheter* sedan hur Moscardo anlände till Berlin: ”Trygg och anspråkslös steg han ur flygmaskinen i morse och i ett slag blev han dagens man i Berlin – vid sidan av der FÜRHER förstås – ty här hade man dock en tapper karl som man samfällt kunde ta av sig hatten för var man än eljest har sina sympatier.”⁸⁷

Dagens Nyheter tar upp den välgörenhet som den tyska staten gjort för att fira Hitlers födelsedag. Bland annat ska ”de tyska myndigheterna beslutat dela ut sammanlagt 13 miljoner mark till olika kategorier behövande: främst de krigsskadade och små folkpensionärerna.”⁸⁸

Dagens Nyheter nämnde även att en fridag gavs ut till Berlinborna den 20 april; där alla fick en full dags lön. Detta har redogjorts mer ingående i *Stockholmstidningens* avsnitt i analysen.

På sidan 4 den 20 april 1939 hade *Dagens Nyheter* en osignerad krönika som behandlade Hitlertysklands och Europas situation efter Roosevelts telegram till Hitler. Krönikören beskrev att det hade uppstått en mängd spridda reaktioner på detta telegram i Europa. I Tyskland valde vissa tidningar att skriva om Roosevelts telegram med kommentarer om dess oförskämdhet. Krönikören analyserade sedan Tysklands politiska situation; Hitler hade målat upp Tysklands upprustning som en nödvändighet och hänvisade till hotet av anfall utifrån. Dock hade situationen nu förändrats och Europas länder och USA verkade inte som en enad front mot Tyskland för att bygga upp ett ”Status quo”, fast det fanns en möjlighet för de större länderna att ställa sig på de mindre ländernas sida. Krönikören framhöll även hur Tysklands tidningar tidigare drivit kampanjer mot Tjeckoslovakien och Österrike. Kampanjerna gick ut på att bygga opinion mot de båda länderna genom att beskriva situationen för de tysktalande grupperna som levde i de Tjeckoslovakien och Österrike som outhärdlig och påstod att den tysktalande befolkningen ville förenas med Tyskland. På detta sätt fick man, enligt krönikören, invasionerna av Österrike och Tjeckoslovakien att se ut närmast som befrielseaktioner. Krönikören jämförde detta med situationen i Polen, där Tyskland ville ha

⁸⁶ Oscar Rydqvist, ”Spettekaka Führergåva”, *Dagens Nyheter*, 20 april 1939, s 1.

⁸⁷ Rydqvist, ”Tag matsäcken med, order till åskådarna”, *Dagens Nyheter*, s 9.

⁸⁸ Ibid.

Danzig. Krönikören styrker detta med propagandakampanjen som av Tyska tidningar drivits mot Polen i mars tidigare samma vår. Vidare påpekade krönikören: ”Om motparten i en kommande konflikt inte böjer sig, är Hitler ställd i valet att själv falla undan eller att gripa till blodsutgjutelse. För en diktatur är det förstnämnda alternativet otänkbart.”⁸⁹

Krönikören fortsatte berätta att Tyskland ville ha Storbritanniens neutralitet och att den tyska pressen hade varit ganska positiv mot Storbritannien och USA, ända tills Roosevelt skickade telegrammet till Tyskland den 14 april och innan Storbritannien ställde sig starkt emot Tysklands judepogrom under kristallnatten. Efter dessa händelser hade Storbritannien och USA, enligt skribenten, blivit en enad front mot Tyskland. Skribenten avslutade texten med dessa ord: ”Här skulle Bismarck med sin kända månhet om den pommerske grenadjärens benknotor otvivelaktigt ge sin efterträdare i rikskansliet det goda rådet att nöja sig med vad han uppnått och åtminstone av hänsyn till det tyska folket låta bli att utmana ödet i nya kriser. Men Bismarck var en lill-tysk och ingen riktig statsman enligt de mått som numera anläggas i hans land.”⁹⁰

Den 21 april drog *Dagens Nyheter* en slutsats som var tydlig redan på framsidan: ”Krigsherren, ej landsfader”.⁹¹ Framsidan var dramatisk och hade en kraftfull ton i sina beskrivningar av den hotfulla paraden: ”Ödesbetonad scen under mulen himmel och åsktungorna moln.”⁹² Tidningen kallade paraden för en ”gigantisk demonstration av den tyska makten” och sedan: ”en spöklik framtidsversion.”⁹³ På sida 11 fortsatte den mörka framställningen av en parad som var till för att visa Hitlers makt. En ingående beskrivning av soldaterna och krigsmaskinerna var med men *Dagens Nyheter* nämnde även att paraden blev enformig efter ett tag. Detta visar på hur personliga nyhetsrapporterna kunde vara på 30- talet. Paraden jämfördes med invigningen av Öst- västaxeln föregående onsdag och *Dagens Nyheter* ansåg att firandet då var gladare och stämningen var bättre.

Göteborgs handels- och sjöfartstidning

Göteborgs handels- och sjöfartstidning hade den 20 april 1939 en krönika på sida 3, som var skriven av deras pariskorrespondent Victor Vinde. ”Inför avgörandet” hette krönikan och i

⁸⁹ ”Hitler, inför vägskalet.”, *Dagens Nyheter*, 20 april 1939, s 4.

⁹⁰ Ibid.

⁹¹ ”Berlin ett väldig militärläger.”, *Dagens Nyheter*, 21 april 1939, s 1.

⁹² Ibid.

⁹³ Ibid.

krönikan skrev Vinde om ”det franska kabinettets hållning till världskrisen”.⁹⁴ Det var enligt Vinde en komplex relation till Tyskland som präglade förvirringen i Frankrike. Den konservativa sidan ”går med på att bekämpa tysk imperialism - men inte tysk nationalsocialism.”⁹⁵ Vinde fortsatte: ”Risken med en sådan inställning är att man i en konflikt kommer att bekämpa det tyska folket och inte nationalsocialismen – och att det efter nederlaget denna gång som 1919 blir det tyska folket som skall straffas.”⁹⁶ I denna artikel hävdade även Vinde att Roosevelt sågs som en ”judevän” och frimurare i Frankrike och att hans diplomatiska tillvägagångssätt gjorde politikerna osäkra.

Hitlers födelsedag dök upp på sidan 6 där *Göteborgs Handels- och sjöfartstidning* skrev en artikel om invigningen av Öst- och västaxeln den 19 april och om Hitlers påbörjade födelsedagsfirande. *Göteborgs Handels- och sjöfartstidning* skrev: ”Långsamt körde därefter kortegen den nya gatan fram hälsade med ögonbedövande jubel av tusende och åter tusende berlinare, i första hand arbetare, som anlagt den nya gatan.”⁹⁷ Senare nämnde *Göteborgs Handels- och sjöfartstidning* även ”en hel stab av sekreterare” som sorterade presenterna.⁹⁸ På samma sida nämnde även *Göteborgs Handels- och sjöfartstidning* att ”Hitlers födelsedag till trots är den politiska högspanningen alltjämt obruten”.⁹⁹ *Göteborgs handels- och sjöfartstidning* hävdade därefter att det kommit uppgifter om att Hitler ämnade kräva tillbaka de tyska kolonier som tagits ifrån Tyskland efter första världskriget. Hitler ansågs även vilja att Rumänien skulle ställa sig neutrala inför ett eventuellt krig mellan Tyskland och västmakterna.¹⁰⁰

På sida 6 fanns en artikel om Tysklands dåvarande relation till Polen. Där stod det att Hitler ville ha ett neutralitetslöfte från Polen, men att det inte givits något förslag om detta än. *Göteborgs Handels- och sjöfartstidning* hävdar att det var Polens motvilja till att ta hjälp från Sovjetunionen som skulle få dem att gå med på att bli neutrala. *Göteborgs Handels- och*

⁹⁴ Victor Vinde, ”Inför avgörandet”, *Göteborgs handels- och sjöfartstidning*, 20 april 1939, s 3.

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ Ibid.

⁹⁷ ”Gatuinvigning, parad fackeltåg och tapto inledde Hitlerfesten”, *Göteborgs handels- och sjöfartstidning*, 20 april 1939, s 6.

⁹⁸ ”Gatuinvigning, parad fackeltåg och tapto inledde Hitlerfesten”, *Göteborgs handels- och sjöfartstidning*, s 6.

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ Ibid.

sjöfartstidning avslutade artikeln med att hävda att ifall Tyskland inte fick det de ville ha hade Tyskland nog resurser till att: ”tvinga Polen till neutralitet i händelse av krig.”.¹⁰¹

På sida 7 den 20 april 1939 hade *Göteborgs handels- och sjöfartstidning* en kort notis från Görings hyllning till Hitler som *Göteborgs Handels- och sjöfartstidning* hade tagit från den tyska tidningen *Völkischer Beobachter*. I denna hyllning sa Göring bland annat att Hitler var: ”Alla tiders störste tysk” och Göring påstod att Hitler tagit Tyskland ”från vanära och skam till ära och frihet, ur bittersta nöd till välstånd och storhet”.¹⁰² Efter denna artikel fanns en notis om hur Wilhelmplatz snabbt blev fyllt av stora mängder människor på morgonen och hur dessa ropade ut gratulationshälsningar innan Hitler gav sig av till mottagningen på kansliet.

Kontrasten mellan de ovanstående nyhetsrapporterna och ledaren på sida 9 är tydlig. *Göteborgs Handels- och sjöfartstidnings* Chefredaktör Torgny Segerstedt var nazistmotståndare och han hade ofta kraftfulla ledare i tidningens spalt ”I DAG”. Den 20 april 1939 valde Segerstedt att skriva en kritisk text om Hitlers födelsedagsfirande. I ledaren luftas en frän kritik mot dem som följer och stödjer Hitler: ”All den tross, som följer makten i hälarerna, har slutit upp kring honom. Tallriksslickarna, lismarna och lycksökarna kringjubla honom.”.¹⁰³ Segerstedt fortsatte med att beskriva det skådespel han såg i hela födelsedagsevenemanget: ”Allt som kunde verka störande hålls obevekligt på avstånd.”¹⁰⁴ Han pekade på det som han ansåg syntes trots festligheterna: ”Polisuppådet kan dock inte hindra ett tåg, vars förbimarsch alla se för sin inre syn.”.¹⁰⁵ Varpå Segerstedt räknade upp offer som fått lida under det som då blivit Hitlertyskland, bl.a. skrev han: ”Det är de som mördats i fångelser och koncentrationsläger, som torterats ihjäl, som drivits till självmord. De vända sina tomma ögonhålor mot den man, som ansvaret för deras död ytterst påvilar.”.¹⁰⁶ Segerstedt fortsatte:

Deras hem ha skövlats, deras livsverk slagits i spillror, deras existens krossats. Den orätt, som begåtts mot dem, sår sitt hat i världen. Vid synranden skymtar en ännu större skara. Den räknar miljoner. Det är alla de, vilka skola låta sitt liv i det krig, som med var dag rycker närmare, det krig, som skall kröna Adolf Hitlers livsgärning. [...] Han företräder ingenting annat än baksträveriet. Det råa våldets tidsålder har genom honom pånyttfötts. Rashat, halvbildningens

¹⁰¹ ”Tyskland söker förmå Rumänien och Polen till neutralitet.”, *Göteborgs handels- och sjöfartstidning*, 20 april 1939, s 6.

¹⁰² ”Från vanära och skam till ära och frihet”, *Göteborgs handels- och sjöfartstidning*, 20 april 1939, s 7.

¹⁰³ Torgny Segerstedt, ”I DAG”, *Göteborgs handels- och sjöfartstidning*, 20 april 1939, s 9.

¹⁰⁴ Ibid.

¹⁰⁵ Ibid.

¹⁰⁶ Ibid.

kulturfientlighet, landsknektdömets hat mot den humanitet, som är dess naturliga fiende, allt detta har bubblat upp ur den bottensats, århundrades kulturutveckling fällt ut. En mera förödmjukande upplevelse har västerlandet icke påtvingats sedan antikens sammanbrott, än hitlerismens uppstigande till en makt i Europa. Det är ett otvetydigt bevis på vår kulturs förfall. Vår civilisation kan icke ånyo resa sig förrän den riktning, vilken i dag fyller världen med larmet av sina festligheter, återvänt till de dunkla tillhåll, varifrån den till västerlandets olycka, skam och skada framträtt. Med en ilande aning om stundande ofärd glider över festskaran den mörka skugga, som de dräptes tåg kastar, när det skymmer solen. Den förbimarsch hitlersimens offer hålla inför sin baneman varslar om vad som måste hända, när den rättfärdighet skall ske tillfyllest, varom Nemesis vårdar sig.¹⁰⁷

Det är svårt att se förbi de starka åsikter som Segerstedt uttrycker i ”I DAG”. Att dessa starka åsikter kunde komma efter relativt neutrala nyhetsrapporter visar hur objektiv pressen kunde vara trots att chefredaktören var en stark motståndare till nazismen. Kritiken förlades oftast till ledaren (krönikan) utan att ha en större inverkan på nyhetsrapporterna. Denna uppdelning är lik dagens journalistik där normen säger att nyhetsrapporteringen bör vara objektiv och att personliga åsikter bör förläggas till krönikor och debattartiklar.

På sida 11 den 20 april 1939 hävdade *Göteborgs handels- och sjöfartstidning* att ”Ribbentropkretsen tror ej att England går i krig för Polen.”¹⁰⁸ I denna artikel tog *Göteborgs handels- och sjöfartstidning* upp rykten som sagt att: ”I välinformerade kretsar i Berlin anses, att man nu blott avvaktar födelsedagsfirandets avblåsande för att med all kraft kunna koncentrera den politiska aktiviteten mot Danzig.”¹⁰⁹ Och de fortsatte senare: ”Om Polen skulle visa sig motspänstig, är det icke osannolikt, att hot om våld kommer att tillgripas.”¹¹⁰ På samma sida fortsatte *Göteborgs handels- och sjöfartstidning* med en till artikel om de konflikter som pågick i Europa: ”Kriget kommer om minsta söndring uppstår.”¹¹¹ Här beskrev *Göteborgs handels- och sjöfartstidning* konflikterna i Europa: ”Ju mer man granskar det diplomatiska läget i Europa, desto mer kommer man till den slutsatsen att Tyskland icke kommer att våga förklara krig om det block som man ställer mot det håller samman men att däremot kriget kommer som en blix, om det minsta söndring visar sig.”¹¹²

Den 21 april beskrev *Göteborgs handels- och sjöfartstidning* Hitlers födelsedag ytterligare. Rubriken för artikeln om Hitlers födelsedagsparad löd: ”Hitlerparaden största

¹⁰⁷ Segerstedt, ”I DAG”, *Göteborgs handels- och sjöfartstidning*, s 9.

¹⁰⁸ ”Ribbentropkretsen tror ej att England får i krig för Polen.”, *Göteborgs handels- och sjöfartstidning*, 20 april 1939, s 11.

¹⁰⁹ ”Ribbentropkretsen tror ej att England får i krig för Polen.”, *Göteborgs handels- och sjöfartstidning*, s 11.

¹¹⁰ Ibid.

¹¹¹ ”Kriget kommer om minsta söndring uppstår.”, *Göteborgs handels- och sjöfartstidning*, 20 april 1939, s 11.

¹¹² Ibid.

militärskådespelet i Tyskland efter 1918.”¹¹³ Artikeln beskrev ingående krigsmaskinerna, transportmedlen och soldaterna från paraden.

På sida 5 stod det en kort notis om att Hitler samlade material till sitt svar på Roosevelts telegram. Det spekulerades kring huruvida Hitler skulle kräva att få veta om länderna som nämndes i Roosevelts telegram verkligen kände sig hotade.¹¹⁴ På nästkommande sida fanns en notis om att en av Hitlers före detta krigskamrater från första världskriget blivit dömd till straffarbete. Han var polsk men var en stark anhängare av Hitler och Tyskland. Vilket den Polska staten ej accepterade enligt *Göteborgs handels- och sjöfartstidning*.¹¹⁵

Slutsats

Föreliggande uppsats har redovisat hur Hitlers födelsedagsfirande den 20 april 1939 gestaltades av svenska tidningar. Många tidningar såg paraden som ett tecken på att Hitler ville visa sin krigsmakt och de pekade på paradens aggressiva karaktär. Alla tidningar som analyserats i denna uppsats beskrev Tysklands militärmakt som stark och förmodade att Tyskland inte skulle tveka att anfälla Polen. Ingen av de analyserade tidningarna uttryckte oro för att Sverige skulle vara hotat.

Beskrivningarna av stämningen under Hitlers födelsedagsparad såg olika ut: vissa förklarade stämningen som tryckt på grund av att militäruppvisningen främst var en demonstration av Tysklands militärmakt. Andra tidningar beskrev festligheterna som storslagna och Hitlers födelsedagsparadparad som en gigantisk hyllning av Hitler. Även storleken på Hitlers födelsedagsparad beskrevs olika: vissa tidningar hävdade att det var den största paraden i Tyskland någonsin, medan andra hävdade att det var den största paraden sedan 1918.

I tidningarna hade de politiska konflikterna i Europa och världen, som Tyskland var en del utav, överlag nästan lika stor plats som artiklarna om Hitlers födelsedagsfirande. Men ingen tidning nämnde ingående koncentrationslägren och förföljelsen av judar, homosexuella och romer, dock var det några, till exempel *Aftonbladet*, som nämnde ”den fruktansvärda

¹¹³ ”Hitlerparaden största militärskådespelet i Tyskland efter 1918.”, *Göteborgs handels- och sjöfartstidning*, 21 april 1939, s 18.

¹¹⁴ ”Hitler samlar material till Rooseveltsvaret”, *Göteborgs handels- och sjöfartstidning*, 21 april 1939, s 5.

¹¹⁵ ”Polsk krigskamrat till Hitler dömd till straffarbete”, *Göteborgs handels- och sjöfartstidning*, 21 april 1939, s 6.

bakgrund” som låg till grund för Tysklands regim.¹¹⁶ Men *Aftonbladet* gick inte in närmre på ämnet.

Nyhetskildringarna från paraden och krönikorna varierade i uppsatsens analys. *Göteborgs handels- och sjöfartstidning* hade en kritisk krönika den 20 april, som skrivits av Segerstedt. Denna krönika gör att undersökningen av denna tidning dels stämmer överens med Pollacks studie som sa att *Göteborgs handels- och sjöfartstidning* tillhörde gruppen ”protest”, dock fanns inte den kritiska tonen i nyhetsartiklarna den 20 och 21 april 1939 och detta resulterar i att tidningen i min studie överlag inte visar sig genomgående kritisk mot Hitlertyskland. *Stockholms tidningen* visade en vänlig ton mot Hitler och hans födelsedagsparad den 20 och 21 april 1939, och tillsammans med *Aftonbladet* visade de tecken på en slags anpassning till Hitlers regim, vilket stämmer överens med Pollacks studie. Enligt Pollack hade *Dagens Nyheter* en likgiltig ton gentemot Hitlertyskland, men den 20 april 1939 hade *Dagens Nyheter* en krönika; ”Hitler inför vägskalet”, som kritiserade Hitlers propagandakampanjer mot Tjeckoslovakien och Österrike och jämförde dessa med vad som hände i Polen just då. Krönikan påpekade att Münchenavtalet inte nödvändigtvis innebar att Hitler inte skulle anfälla Polen eller resten av Europas länder. Denna krönika gör att *Dagens Nyheter* i min undersökning inte helt överensstämmer med Pollacks studie då krönikan öppet kritiserar Hitlertyskland.

Den största kritiken mot Hitler hittade man i ledarna och krönikorna. Det pågick mycket spekulationer, analyser och reflektioner kring Hitlertyskland och de politiska konflikterna i världen under den 20 och 21 april 1939. Många av spekulationerna visade sig vara riktiga medan andra var felaktiga. Men en sak är säker: alla de undersökta tidningarna var intresserade av Hitler och hans regim den 20 och 21 april 1939.

¹¹⁶”Hitlers 50-årsdag”, *Aftonbladet*, s 18.

Referenser:

Källmaterial:

Aftonbladet, 20 april 1939.

Aftonbladet, 21 april 1939.

Dagens Nyheter, 20 april 1939.

Dagens Nyheter, 21 april 1939.

Göteborgs handels- och sjöfartstidning, 20 april 1939.

Göteborgs handels- och sjöfartstidning, 21 april 1939.

Stockholms tidningen, 20 april 1939.

Stockholms tidningen, 21 april 1939.

Litteratur:

Ekecrantz, Jan & Olsson, Tom, *Det redigerade samhället: om journalistikens, beskrivningsmaktens och det informerade förnuftets historia*, Carlsson, Stockholm, 1994.

Kershaw, Ian, *Hitler, 1936-45: nemesis*, New York, 2001.

Tingsten, Herbert, *Svensk utrikesdebatt mellan världskrigen.*, 2. Utg., Lund, 1964.

Artiklar:

Pollack, Ester, ”Pressen och förintelsen: protester, likgiltighet och anpassning”, *Tvärsnitt.*, mars 2007, s.10-13.

Webbartiklar

Gustafsson, Agne, ”Per Albin Hansson”. *Nationalencyklopedin*, <http://www.ne.se/lang/per-albin-hansson>, hämtad 18 maj 2011.

Gustafsson, Karl Erik, ”Stockholms-Tidningen”, *Nationalencyklopedin*, <http://www.ne.se/lang/stockholms-tidningen>, hämtad 11 maj 2011.

Johansson, Alf W. och Sundin, Staffan, ”Dagens Nyheter”, *Nationalencyklopedin*, <http://www.ne.se/lang/dagens-nyheter>, hämtad 11 maj 2011.

Lammers, Karl Christian, ”Adolf Hitler”, *Nationalencyklopedin*, <http://www.ne.se/lang/adolf-hitler>, hämtad 11 maj 2011.

Oscarsson, Ingemar och Gustafsson, Karl Erik, ”Aftonbladet”, *Nationalencyklopedin*, <http://www.ne.se/lang/aftonbladet>, hämtad 11 maj 2011.

Vallinder, Torbjörn, ”Göteborgs Handels- och Sjöfarts- Tidning”, *Nationalencyklopedin*, <http://www.ne.se/lang/goteborgs-handels-och-sjofarts-tidning>, hämtad 11 maj 2011.

Vallinder, Torbjörn, ”Torgny Segerstedt”, *Nationalencyklopedin*, <http://www.ne.se/lang/torgny-segerstedt/302882>, hämtad 11 maj 2011.

Vallinder, Torbjörn, ”Herbert Tingsten”, *Nationalencyklopedin*, <http://www.ne.se/lang/herbert-tingsten>, hämtad 11 maj 2011.

”Folkhemmet”, *Nationalencyklopedin*, <http://www.ne.se/lang/folkhemmet>, hämtad 11 maj 2011.

”Kristallnatten”, *Nationalencyklopedin*, <http://www.ne.se/lang/kristallnatten> hämtad 11 maj 2011.

”Telegram by President Roosevelt to the Chancellor of Germany Adolf Hitler 14 April 1939”, U.S Diplomatic Mission to Germany, <http://usa.usembassy.de/etexts/ga3-390414.htm>, hämtad 24 maj 2011.

”Versaillesfreden”, *Nationalencyklopedin*, <http://www.ne.se/lang/versaillesfreden>, hämtad 20 maj 2011.

Huldt, Bo K A, ”Andra världskriget”, *Nationalencyklopedin*, <http://www.ne.se/lang/andra-varldskriget>, hämtad 26 maj 2011.